

Anatolij Pawłowicz Gryckiewicz, *Борьба за Украину 1917–1921, Современная Школа, Минск 2011, ss. 528.*

Biorąc do ręki pozycję A.P. Gryckiewicza pt. *Борьба за Украину 1917–1921*, nie sposób nie postawić pytania, dlaczego powstała ona tak późno? Przecież badania nad wojną domową i zagraniczną interwencją¹ trwają już od wielu lat, przy czym należy podkreślić, że nasiliły się one od 1991 r., a mimo to pozycji dotyczących tej tematyki jest wciąż mało, co negatywnie przekłada się na jej znajomość wśród czytelników państw byłego Związku Radzieckiego, o polskich odbiorcach nie wspominając. Pogląd ten jest wyrażany również przez Autora pracy, który podkreśla, że „historia zagranicznej interwencji i wojny domowej na Ukrainie w latach 1918–1920 jest mało znana czytelnikom na Białorusi, w Rosji i w innych państwach Wspólnoty Niepodległych Państw. Przez wiele lat radzieccy historycy posługiwali się schematami, które nie uwzględniały wszystkich wydarzeń. Nie badali oni w ogóle wielu zdarzeń, w tym zagadnień ukraińskiego ruchu narodowego, gier dyplomatycznych

¹ Wydarzenia polityczno-militarne w latach 1917–1921 zmierzające do ukonstytuowania Ukrainy, nazywane przez A.P. Gryckiewicza walką za Ukrainę, były wycinkiem większej wojny, nazywanej domową, której towarzyszyła interwencja innych państw zainteresowanych obaleniem władzy bolszewików w Rosji.

i poszczególnych akcji zbrojnych. Przemilczali współpracę polsko-ukraińską, starcia pomiędzy Polakami i Ukraińcami oraz walki w zachodniej Ukrainie. Tak samo większość czytelników nie zna problematyki Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej i Armii Zachodnioukraińskiej” (s. 3).

Ta niewątpliwie odkrywcza pozycja składa się z pięciu części. Pierwsza, zatytułowana *Ukraina w 1917 r.*, zawiera informacje na temat ziem ukraińskich w przededniu rewolucji lutowej i ukraińskiej rewolucji narodowo-demokratycznej. Część tę wieńczy opis wydarzeń mających miejsce pod koniec 1917 r. na terenie będącym przedmiotem pozycji autorstwa A.P. Gryckiewicza.

Niezwykłe interesująco opisane jest w tej części, niezmiernie rzadko podejmowane przez historyków, zagadnienie sytuacji politycznej na Ukrainie w przededniu rewolucji październikowej. Autor opisuje kompromis pomiędzy Centralną Radą a Rządem Tymczasowym w Rosji, dokładnie analizuje politykę Centralnej Rady wobec Rosji i konflikty na linii chłopstwo–Centralna Rada. A.P. Gryckiewicz szeroko opisuje również kształtowanie się sił zbrojnych Ukrainy w oparciu o 34 Korpus Armijny, przemianowany w 1917 r. przez Pawła Skoropadskiego na I Korpus Ukraiński.

Część druga nosząca tytuł *Ukraina w 1918 r.* dotyczy przejęcia władzy w tym państwie przez bolszewików. W dalszej części Autor analizuje pań-

stwo ukraińskie pod rządami Hetmana P. Skoropadskiego, następnie przechodzi do opisu Ukraińskiej Republiki Ludowej i Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej.

W ramach tej części daje się zauważyć szeroka i przystępnie przekazana wiedza dotycząca działań zbrojnych i politycznych bolszewików na Ukrainie, ze szczególnym uwzględnieniem marszu na Kijów, powstania w tym mieście w styczniu 1918 r. zajęcia Kijowa przez bolszewików. A.P. Gryckiewicz opisuje również proces ogłoszenia niepodległości Ukrainy w 1918 r. i upadek władzy bolszewików w tym państwie.

W trzeciej części nazwanej *Ukraina w 1919 r.* scharakteryzowana jest kolejna próba zajęcia Ukrainy przez Rosję, przeanalizowane są wydarzenia polityczne i militarne zaistniałe od wiosny do jesieni 1919 r. Ostatnim zagadnieniem podejmowanym przez Autora w tym fragmencie książki pt. *Борьба за Украину 1917–1921* jest powstanie machnowców w latach 1918–1919.

Najobszerniejsza ze wszystkich części czwarta pod tytułem *Ukraina w 1920 r.* zawiera opis sytuacji polityczno-militarnej zaistniałej pod koniec 1919 r. i na początku 1920 r., natarcie wojsk polskich w kwietniu i maju 1920 r., natarcie Armii Czerwonej pod koniec wiosny i latem 1920 r., działania wojsk frontu południowo-zachodniego przeciwko Polsce. Autor kończy tę część analizą finału wojny rosyjsko-polskiej.

Cześć tę można ocenić jako najbardziej interesującą dla czytelnika, ponieważ zawiera liczne informacje na temat wojny polsko-bolszewickiej. Oczywiście Autor skupia się na kwestii ukraińskiej w tej wojnie, nie zapominając o takich szczegółach, jak przygotowanie wojsk polskich do wojny z bolszewikami, czy aspektach dotyczących opracowania przez Józefa Piłsudskiego i jego sztab planu natarcia na pozycje bolszewików. Ponadto dokładnie opisane są spotkania dowódców poszczególnych jednostek wojsk polskich, co pozwala czytelnikowi lepiej rozumieć realia tamtych czasów, a nawet wczuć się w nie. Co więcej, opisane są liczne przykłady buntów grup ukraińskich żołnierzy będących w szeregach Armii Czerwonej, które doprowadziły do powstania Ukraińskiej Armii Halickiej i spowodowały chwilową dezorganizację wielu jednostek radzieckich, co z kolei wykorzystał polski sztab generalny. Oczywiście w pozycji tej czytelnik odnajdzie więcej tego typu opisów – nieznanych bądź mało znanych faktów z okresu wojny polsko-bolszewickiej.

Ostatnia część książki, *Od wojny do pokoju*, stanowi opis negocjacji pokojowych w Rydze z 1921 r. A.P. Gryckiewicz analizuje w tym fragmencie reorganizację frontów, rozruchy społeczne, kryzys polityczny, działania machnowców i zakończenie wojny domowej na Ukrainie w 1921 r.

Pozycję tę należy uznać za nowatorską chociażby przez fakt przytoczenia

przez jej Autora szeregu nieznanych dotąd zdarzeń, których recepcji sprzyja ujęcie chronologiczne. Poza tym A.P. Gryckiewicz dokonał interesującego podziału dziejów ziem ukraińskich, mającego miejsce w latach 1917–1921. Udało mu się wpisać poszczególne materie książki w roczne okresy rozwoju sytuacji politycznej i militarnej na Ukrainie. Autor odszedł dzięki temu od stosowanej przed 1991 r. periodyzacji opartej na tej stosowanej przez przedstawicieli nauki historii ze Związku Radzieckiego, a której podstawę stanowił rozwój ideologii walki klas i poglądów K. Marksa i F. Engelsa, na ewolucję państw. Książka ta powinna znaleźć się w bibliotece nie tylko badaczy dziejów Europy Wschodniej XX w., ale i wszystkich tych osób, które zainteresowane są historią najnowszą – nie tylko samej Ukrainy, ale też Polski, Rosji, Białorusi czy nawet Litwy. Niestety lektura ta nie doczekała się polskiego wydania, co niewątpliwie ogranicza jej dostępność dla polskiego czytelnika.

Książka jest solidnie wydana od strony technicznej. Ma twardą, lecz lekką okładkę; jej kartki są wykonane z bardzo cienkiego papieru, co wydatnie zmniejsza rozmiar pozycji. Ponadto jej kartki są ze sobą zszywane a nie klejone, dzięki czemu jest ona bardzo mocna i nadaje się do czytania np. w podróży, co jest jej dodatkową zaletą.

Mimo że *Борьба за Украину 1917–1921* nie była pisana z myślą o środowisku naukowym, to została przez nie uznana jako pełnowartościowe dzieło

polecane nawet studentom historii, prawa, administracji, politologii, stosunków międzynarodowych, a nawet tak niszowych kierunków studiów, jak międzynarodowy biznes, międzynarodowe stosunki gospodarcze czy międzynarodowa informacja.

► Michał Szreffel

Nation and History. Polish Historians from the Enlightenment to the Second World War, red. Peter Brock, John D. Stanley, Piotr J. Wróbel, University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, Toronto 2006, ss. 420.

Osiągnięcia historyków polskich – choć bez wątplenia istotne, gdyż kształtują poczucie jedności i tożsamości narodowej, bardzo często są nieznanne, niezauważane, a nawet ignorowane przez współczesnych badaczy z innych krajów, przez co powszechnie przyjęte stwierdzenie, że wszelkie zmiany w historiografii są zasługą historyków niemieckich, francuskich, włoskich i brytyjskich. Powodem tego zjawiska może być fakt, iż wiele ważnych dla naszych dziejów pionierskich prac polskich ba-